

NATIONAL CONFERENCE ON MARKETING
NACOM 2007

DEWAN AUDITORIUM KAMPUS BANDAR

UiTM MELAKA

14-15 OGOS AUGUST 2007

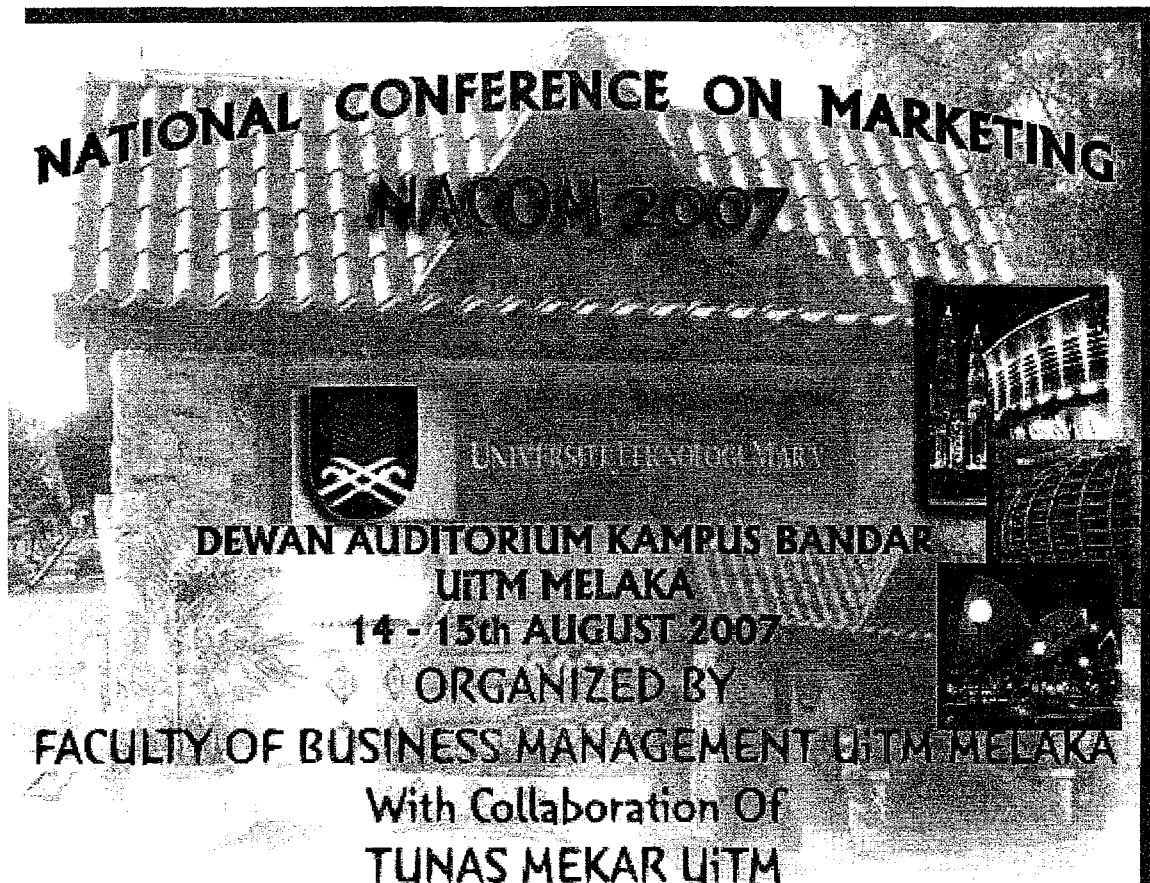
ORGANIZED BY:

FACULTY OF BUSINESS MANAGEMENT, UiTM MELAKA

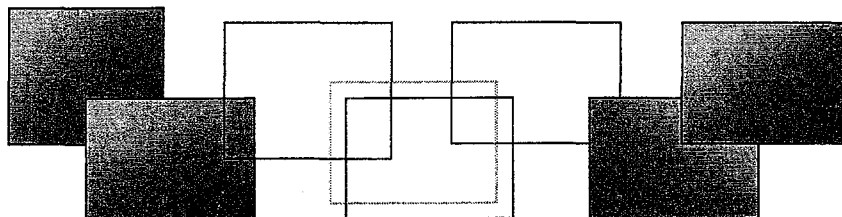
WITH COLLABORATION OF:

TUNAS MEKAR UiTM

Kepentingan Pendidikan Keusahawanan di Institusi Pengajian Di Malaysia

By
Dr. Baharu Helmat Al Haj
Dr. Fadzli Idris
Dr. Nik Mutasim Abd Rahim

Kepentingan Pendidikan Keusahawanan Di Institusi Pengajian Tinggi Di Malaysia

Oleh

**DR BAHARU KEMAT ALHAJ
DR FADZLI IDRIS
DR NIK MUTASIM AB. RAHMAN**

Abstrak

Kepentingan pendidikan keusahawanan di Malaysia dapat dilihat daripada kajian-kajian pendidikan keusahawanan di institusi di negara ini dan di lain negara agar dapat dijadikan contoh terhadap kepentingan program pendidikan keusahawanan di Malaysia. Para pengkaji mengenai keusahawanan menyatakan penting pendidikan keusahawanan dibangunkan di institusi pengajian berdasarkan justifikasi bahawa pendidikan keusahawanan pada dasarnya adalah amat berkurangan di sekolah-sekolah. Pendidikan keusahawanan yang wujud hanya dimasukkan ke dalam kursus yang sedia ada atau dalam program disiplin vokasional. Secara umumnya, pendidik-pendidik menyediakan individu sebagai pekerja dan bukannya sebagai majikan. Oleh itu adalah perlu satu program diadakan untuk membantu mendidik pelajar-pelajar menjadi majikan. Pendidikan kerjaya kurang berkesan untuk memberi sumbangan dalam mengenalkan individu terhadap bidang keusahawanan sebagai kerjaya pilihan. Kandungan program pengajaran keusahawanan mestilah berasaskan kepada penemuan kajian. Pembelajaran tertentu adalah secara berkumpulan yang menekankan kepada asas keusahawanan dan bukannya jenis-jenis perniagaan. Latihan untuk membentuk seorang usahawan meliputi tiga bidang utama iaitu kesedaran untuk memupuk personaliti seorang usahawan, pengetahuan mengenai apa yang diperlukan bagi mendirikan suatu perniagaan dan penggunaan prinsip-prinsip keusahawanan bagi mengelola dan mengurus suatu perniagaan. Menyedia dan mendapatkan bahan-bahan pengajaran daripada pihak kerajaan serta badan-badan penerbit perniagaan bagi menyediakan sumber utama pengajaran harian di bilik darjah. Suatu program pengajaran amat berkesan, jika ianya mudah lentur digunakan dalam suatu persekitaran pembelajaran yang pelbagai. Pembelajaran ialah pencapaian terbaik bila ianya merupakan satu proses yang progresif daripada perkara yang mudah kepada yang kompleks dan bila ianya memenuhi keperluan semasa pelajar. Pembangunan keusahawanan di institusi pengajian di Malaysia mempunyai asas-asas yang boleh dimajukan agar dapat memantapkan kurikulum keusahawanan dan seterusnya dapat disesuaikan dengan kurikulum yang lain yang terdapat di institusi pengajian supaya dapat menghasilkan perubahan sikap yang positif terhadap keusahawanan di kalangan pelajar di Malaysia. Bidang keusahawanan ternyata telah menunjukkan kepentingannya dalam kontek menyediakan diri pelajar sebagai seorang yang mempunyai kreativiti, inovasi, keperluan pencapaian motivasi yang tinggi, berani mengambil risiko bagi tujuan perniagaan dan mempunyai lokus kawalan dalaman yang tinggi. Sesungguhnya, proses membentuk sikap keusahawanan di kalangan pelajar adalah satu proses jangka panjang yang perlu diberi perhatian serius dan penekanan bagi mewujudkan perubahan sikap yang positif terhadap bidang keusahawanan sebagai suatu pilihan kerjaya yang dipandang tinggi. Oleh itu, pendidikan keusahawanan amat penting dibangunkan di institusi

1.0 Pengenalan

Keusahawanan adalah suatu bidang baru tetapi telah berkembang dengan pesat semenjak tiga dekad yang lalu. Pada tahun 1970an, hanya beberapa buah universiti di dunia yang menawarkan kursus keusahawanan. Kini, kursus keusahawanan ditawarkan oleh lebih 1000 buah universiti di Amerika Syarikat. Universiti-universiti terkemuka di dunia juga turut menawarkan kursus keusahawanan. Universiti-universiti tersebut termasuklah Harvard University, Stanford University, Northwestern University, The Wharton School (University of Pennsylvania), Columbia University, Massachusetts Institute of Technology, Cambridge University dan Babson College. Kursus keusahawanan ini bukan sahaja ditawarkan kepada pelajar bidang perniagaan tetapi juga kepada pelajar bukan perniagaan (Chee Hee et al. 2005).

Minat terhadap keusahawanan telah ditunjukkan oleh pelajar jurusan perniagaan dan bukan perniagaan. Pelajar bukan perniagaan termasuklah pelajar dari jurusan kejuruteraan, sastera, perubatan, muzik dan seni reka. Contohnya, University of St. Thomas di Amerika Syarikat telah memberi pengiktirafan kepada kursus keusahawanan sebagai kurikulum liberal arts di peringkat sarjana muda. Di samping itu, bidang keusahawanan telah ditawarkan sebagai bidang pengkhususan oleh fakulti kejuruteraan. Di antara universiti-universiti yang mengambil pendekatan tersebut termasuklah Carnegie Mellon University, University of Iowa dan University of Minnesota. Di University of Colorado, kursus keusahawanan ditawarkan kepada pelajar bidang muzik (Aziz 2003).

Di samping menawarkan kursus keusahawanan, Pusat kecemerlangan pembangunan keusahawanan telah ditubuhkan oleh fakulti perniagaan dan juga bukan perniagaan. Contohnya, pusat keusahawanan telah ditubuhkan di Fakulti Farmasi, University of Mississippi. Pada tahun 1997, sekolah Kejuruteraan Stanford University telah menubuhkan pusat yang menawarkan Stanford Technology Venture Program dengan tujuan mempercepatkan perkembangan pendidikan keusahawanan dalam bidang teknologi tinggi di kalangan jurutera dan saintis dunia. Di samping itu, Stanford University juga telah melancarkan program perjumpaan 'Roundtable for Engineers and Entrepreneurial Education' untuk mendekatkan para akademik fakulti dan jurutera dari seluruh Amerika Syarikat (Abu Bakar et al. 2003).

Beberapa buah universiti telah menubuhkan pusat keusahawanan di bawah fakulti kejuruteraan. Di Georgia Institute of Technology, DuPree Center for Entrepreneurship ditubuhkan pada tahun 1994 dengan menawarkan kursus-kursus keusahawanan di peringkat sijil di fakulti kejuruteraan elektrik dan kejuruteraan komputer. Kursus-kursus keusahawanan sebagai minor ditawarkan kepada pelajar-pelajar sains hayat dan kejuruteraan biomedik di peringkat sarjana dan kedoktoran.

Pendekatan pembangunan keusahawanan melalui pengembelengan beberapa buah fakulti telah menjadi kenyataan. Program baru yang berkaitan dengan pembangunan keusahawanan telah ditawarkan oleh University of Southern Florida di Tampa dengan

usaha tiga buah fakulti, iaitu Fakulti Perniagaan, Kejuruteraan dan Perubatan. Di Cornell University, pendekatan 'multi-fakulti' dan 'multi-disiplin' telah diambil untuk menawarkan program Entrepreneurship and Personal Enterprise pada tahun 1992 dengan inisiatif College of Agriculture and Life Science dan S.C. Johnson Graduate School of Management. Di Kanada, Laval University, dengan kerjasama fakulti sains pentadbiran, sains dan kejuruteraan telah memulakan program Technological Entrepreneurship pada tahun 1996 untuk pelajar-pelajar perubatan, biologi, farmasi dan pemakanan.

Institusi dan pusat yang berkaitan dengan pembangunan keusahawanan telah ditubuhkan dikebanyakan negara maju dan membangun. Contohnya, MIT Entrepreneurship Center di Sloan School of Management di Amerika Syarikat, Dobson Center For Entrepreneurial Studies di McGill University, Kanada, Cranfield Entrepreneurship Center, di Cranfield University, United Kingdom. Di Malaysia contohnya, Institut Keusahawanan Malaysia (MEDEC) di University Teknologi MARA (Abu Bakar et al.2003).

Perkembangan bidang keusahawanan dapat dilihat dengan peningkatan jumlah institusi pengajian tinggi menawarkan ijazah khusus dalam bidang keusahawanan di peringkat sarjana muda dan juga sarjana. Di peringkat kedoktoran, bidang keusahawanan telah mendapat tempat di banyak universiti. Penglibatan institusi pengajian tinggi dalam pembangunan keusahawanan dapat dilihat dengan penambahan pensyarah, kursus, program dan jabatan baru dalam bidang keusahawanan.

2.0 Objektif

Kertas kerja ini akan membincangkan kajian sorotan literatur mengenai kepentingan pendidikan keusahawanan di institusi pengajian tinggi. Kajian ini diharapkan dapat menimbulkan kesedaran terhadap kepentingan mewujudkan kursus keusahawanan di pelbagai disiplin di institusi pengajian tinggi di Malaysia.

3.0 Konsep Usahawan dan Keusahawanan

Istilah usahawan diterjemahkan berasal daripada perkataan bahasa perancis iaitu "entreprende" yang bermaksud memikul tugas atau mencuba. Pada tahun 1725, perkataan "entrepreneur" yang digunakan oleh Richard Cantillon, seorang ahli ekonomi, jelas mengaitkan istilah ini dengan kegiatan perniagaan (Hisrich & Peter 1998).

Istilah usahawan dalam bahasa Melayu adalah daripada perkataan asal "usaha" yang berkait dengan ciri-ciri "daya upaya" untuk mencapai sesuatu (Kamus Dewan 2000). Individu usahawan mempunyai ciri-ciri tertentu yang membantu dalam usahanya untuk mencapai kejayaan. Ciri-ciri yang dimiliki yang berkait dengan ciri-ciri keusahawanan adalah seperti daya usaha, motivasi, kreativiti, kepercayaan pada diri sendiri yang tinggi serta keupayaan mengambil risiko (Gibb 1987 ; Salleh & Gibb 1991).

Keusahawanan membawa maksud lebih daripada sekadar menubuh dan menjalankan perniagaan. Keusahawanan ialah ciri-ciri yang boleh disemai dan diasah dalam diri individu dan ia boleh dipaparkan di dalam dan di luar organisasi perniagaan. Oleh itu, ciri-ciri keusahawanan ini dipunyai oleh usahawan sosial atau usahawan di sektor awam (Boyett 1997).

4.0 Kepentingan Pendidikan Keusahawanan

Kepentingan pendidikan keusahawanan dapat dilihat daripada kajian-kajian kejayaan pendidikan keusahawanan di institusi negara ini dan di lain negara agar dapat dijadikan contoh terhadap kepentingan program pendidikan keusahawanan di institusi pengajian di Malaysia.

Menurut Ashmore dan Pritz (1983), secara tradisinya pendidikan di institusi pengajian bertujuan untuk menjadikan pelajar-pelajar sebagai pekerja. Sebenarnya, terdapat peluang kerjaya yang lain iaitu pelajar-pelajar boleh mempelajari bagaimana memulakan dan mengurus perniagaan mereka sendiri untuk membolehkan mereka menjadi seorang usahawan. Beliau menjelaskan pendidikan teknik dan vokasional dengan keadaan semulajadinya, adalah amat sesuai bagi membangunkan keusahawanan. Pendidikan keusahawanan amat penting dibangunkan dan digabungkan sebagai satu yang berbeza dengan mata pelajaran lain tetapi selari dengan semua program pendidikan teknik dan vokasional. Beliau menjelaskan lagi pendidikan keusahawanan penting dibangunkan di institusi pengajian dan di vokasional adalah berdasarkan justifikasi berikut:

- (a) Pendidikan keusahawanan pada asasnya adalah amat berkurangan di sekolah-sekolah. Pendidikan keusahawanan yang wujud hanya dimasukkan ke dalam kursus yang sedia ada atau dalam program disiplin vokasional;
- (b) Secara umumnya, pendidik-pendidik menyediakan individu sebagai pekerja dan bukannya sebagai majikan. Oleh itu, adalah perlu satu program diadakan untuk membantu mendidik pelajar-pelajar menjadi majikan;
- (c) Pendidikan kerjaya kurang berkesan untuk memberi sumbangan dalam mengenalkan individu terhadap bidang keusahawanan sebagai kerjaya pilihan;
- (d) Kandungan program pengajaran keusahawanan mestilah berasaskan kepada penemuan kajian;
- (e) Pembelajaran tertentu adalah secara berkumpulan yang menekankan kepada asas keusahawanan dan bukannya jenis-jenis perniagaan;
- (f) Latihan untuk membentuk seorang usahawan meliputi tiga bidang utama iaitu kesedaran untuk memupuk personaliti seorang usahawan, pengetahuan mengenai

apa yang diperlukan bagi mendirikan suatu perniagaan dan penggunaan prinsip-prinsip keusahawanan bagi mengelola dan mengurus suatu perniagaan;

- (g) Menyedia dan mendapatkan bahan-bahan pengajaran dari pihak kerajaan serta badan-badan penerbit perniagaan bagi menyediakan sumber utama pengajaran di bilik darjah;
- (h) Suatu program pengajaran amat berkesan, jika ianya mudah lentur digunakan dalam suatu persekitaran pembelajaran yang pelbagai;
- (i) Bahan-bahan pengajaran mestilah bersesuaian kepada pelbagai gaya pengajaran dan pembelajaran;
- (j) Suatu program pengajaran yang mampu berterusan mesti mengandungi bahan-bahan yang mencukupi untuk perancangan pelatih dan pelajar serta mempunyai sumber pembelajaran untuk pelajar; dan
- (k) Pembelajaran ialah pencapaian terbaik bila ianya merupakan satu proses yang progresif dari perkara yang mudah kepada yang kompleks dan bila ianya memenuhi keperluan semasa pelajar.

Anderson (1984) di dalam kajiannya mendapati dua pertiga daripada keseluruhan siswazah universiti Harvard mengambil kursus pengurusan keusahawanan yang ditawarkan di universiti tersebut. Sebanyak 80 peratus siswazah tahun pertama universiti tersebut ingin membuka perniagaan mereka sendiri. Kajian ini mencatatkan bahawa sepuluh tahun yang lalu hanya 5 peratus dari siswazah universiti tersebut telah mengambil pengkhususan dalam perniagaan tetapi kini jumlahnya telah meningkat kepada 40 peratus. Hasil kajian ini mendapati siswazah tidak lagi bersikap negatif terhadap perniagaan tetapi mereka ingin menceburkan diri dalam bidang tersebut. Ini bermakna menerusi kurikulum keusahawanan pelajar yang bersikap positif terhadap bidang tersebut boleh diwujudkan. Langkah yang dijalankan oleh universiti tersebut dalam mengubah sikap pelajar meminati bidang keusahawanan boleh dicontohi oleh pelajar-pelajar di institusi pengajian di Malaysia.

Menurut Clark et. Al. (1984) dalam kajiannya telah meneliti sama ada kursus penciptaan baru dapat mempromosi dan mengubah sikap terhadap keusahawanan. Kajian mereka mendapati lebih kurang 25 peratus hingga 40 peratus daripada pendaftaran kursus tersebut adalah siswazah yang sudah memiliki perniagaan mereka sendiri. Siswazah yang belum mempunyai perniagaan sendiri iaitu 79.1 peratus bercadang membuka perniagaan mereka. Seramai 256 responden yang bercadang membuka perniagaan mereka, didapati seramai 129 responden iaitu 50.4 peratus telah pun memulakan perniagaan mereka ekoran daripada mengikuti kursus tersebut. Kajian ini menunjukkan bahawa keusahawanan yang disalurkan melalui pendidikan dapat memberikan kesan di dalam melahirkan usahawan dan dapat mengubah sikap pelajar untuk meminati bidang keusahawanan. Oleh itu, institusi pengajian di Malaysia boleh mencontohi institusi tersebut di dalam mempromosi dan mengubah sikap pelajar terhadap keusahawanan.

Kajian-kajian yang dijalankan di Barat telah menunjukkan bahawa sikap keusahawanan dan minat untuk bergiat dalam bidang keusahawanan boleh disemai pada diri seseorang melalui kursus atau latihan. Amalan pendidikan memainkan peranan dalam meningkatkan motivasi keusahawanan di kalangan pelajar-pelajar. Ini bermakna pendidikan keusahawanan memainkan peranan penting dalam melahirkan usahawan di kalangan pelajar.

Mengikut kajian 'Keberkesanan Program Pembangunan Usahawan dan Pembangunan Perniagaan' oleh MEDEC didapati hanya 12 peratus peserta lepasan MEDEC yang menjadi usahawan adalah daripada kalangan mereka yang berijazah dan berdiploma. Ini bermakna peserta yang dilahirkan melalui program tersebut telah menjadi seorang usahawan, sungguhpun jumlah peratusan yang melibatkan diri dalam keusahawanan adalah rendah. Institusi-institusi pengajian tinggi di Malaysia harus melihat perkembangan ini dan cuba mencari sebab mengapa bilangan mereka bertaraf diploma menjadi usahawan adalah rendah setelah mereka menghadiri kursus keusahawanan.

Mengikut kajian yang dijalankan bersama antara MEDEC-ITM dan SEDC (UPM), Nawawi (1988) menyatakan kekurangan siswazah menceburkan diri dalam bidang keusahawanan adalah disebabkan oleh faktor-faktor berikut :

- (a) Sikap siswazah, ibubapa dan masyarakat tidak cenderung ke arah keusahawanan ;
- (b) Kurang kesedaran terhadap peluang-peluang perniagaan berdasarkan kemahiran yang ada dan kesedaran terhadap keusahawanan sebagai suatu bidang profesional ;
- (c) Sistem pendidikan kurang menekankan pembinaan sikap dan semangat keusahawanan ;
- (d) Takut kepada risiko perniagaan telah mengurangkan minat mereka dalam bidang keusahawanan; dan
- (e) Kurang bersedia dari aspek modal, pengetahuan dan lain-lain aspek perniagaan.

Penemuan kajian tersebut adalah menunjukkan sistem pendidikan yang kurang menekankan pembinaan sikap dan semangat keusahawanan dikalangan pelajar. Ini bermakna betapa pentingnya pembangunan pendidikan keusahawanan perlu menekankan kepada pembinaan sikap dan semangat dikalangan pelajar. Usahawan bukanlah terdiri daripada mereka yang dilahirkan tetapi ia boleh dibentuk, diasuh dan boleh dipelajari melalui sistem pendidikan. Kenyataan ini pernah diutarakan oleh Holt (1992) yang tidak mempercayai bahawa usahawan adalah dilahirkan. Beliau menjelaskan, bagi mereka yang menyimpulkan bahawa usahawan tidak boleh dipelajari, bagaimana pengusahaan baru terbentuk serta bagaimana inovasi mengambil tempat adalah mereka yang mempunyai kepercayaan yang sedikit terhadap aspek keusahawanan.

Ivancevich (1991) mendapati Fakulti Sekolah Pengurusan dan Dekan, di Amerika Syarikat pada hari ini telah bertelagah tentang isu sama ada bidang keusahawanan perlu dipelajari. Disamping itu semangat keusahawanan yang ditunjukkan oleh orang awam adalah rendah terhadap keusahawanan. Majoriti para akademik di Amerika Syarikat tidak yakin bahawa keusahawanan adalah satu mata pelajaran yang patut dijadikan kurikulum sekolah pengurusan. Sungguhpun begitu, keusahawanan masih diajar dan merupakan satu konsep intergratif dan ia diperlukan di institusi pengajian tinggi. Oleh kerana ia mengandungi unsur kreativiti, maka pihak sekolah boleh mencadangkan mengenai gelagat keusahawanan seperti penyelesaian masalah, komunikasi dan integrasi di dalam sistem pendidikan. Pembangunan kemahiran secara bersepadu seharusnya diberi keutamaan terhadap pelajar-pelajar perniagaan. Tambahan lagi, semangat keusahawanan diperlukan sebagai asas penting bagi sekolah-sekolah pengurusan. Oleh itu, penemuan hasil kajian ini boleh dijadikan asas yang kuat terhadap kepentingan pendidikan keusahawanan di institusi pengajian untuk diberi perhatian yang serius di dalam melaksanakan kurikulum keusahawanan.

Di sepanjang tempoh tahun 1980 hingga 1984, terdapat perkembangan perniagaan kecil-kecilan. Satu corak pertumbuhan dapat dikenal pasti di dalam pelajaran keusahawanan. Para pentadbir menjangka program pertukaran pada masa hadapan menekankan perspektif daripada perniagaan kecil-kecilan hingga ke peringkat keusahawanan. Potensi keusahawanan akan digabungkan kepada program pengurusan perniagaan di peringkat sarjana. Ini bermakna betapa pentingnya program keusahawanan diperkenalkan kepada pelajar-pelajar walaupun dalam bentuk perniagaan kecil-kecilan bagi menyemai sikap keusahawanan di kalangan pelajar. Usaha ini boleh dicontohi oleh institusi pengajian di Malaysia di dalam merangka program aktiviti keusahawanan untuk pelajar-pelajar (Plashka & Welsch 1990).

Menurut Salleh (1992), Institut Teknologi Mara (ITM) adalah institusi pengajian tinggi yang pertama di Malaysia memberikan tumpuan ke atas pembangunan keusahawanan di kalangan pelajar-pelajar bagi memupuk kemahiran keusahawanan di kalangan pelajar-pelajar. Bagi mencapai objektif ini ITM telah menubuhkan Pusat Pembangunan Keusahawanan (MEDEC) dalam tahun 1975. Beliau menjelaskan di antara program yang dikendalikan oleh MEDEC adalah seperti berikut:

- (a) Program pembangunan usahawan yang bertujuan untuk melatih dan mengembangkan keusahawanan dan kemahiran pengurusan di kalangan individu Bumiputra yang baru memulakan perniagaan mereka;
- (b) Pembangunan keusahawanan untuk kakitangan kerajaan yang direkabentuk untuk pekerja-pekerja kerajaan dalam kategori B, C dan D yang berkeinginan memulakan perniagaan mereka sendiri;
- (c) Program latihan keusahawanan siswa yang direkabentuk untuk siswa dan eksekutif yang merancang memulakan perniagaan mereka sendiri; dan

- (d) Program latihan keusahawanan untuk pelajar institusi tersebut.

Clouse (1990) menyatakan bidang keusahawanan telah tumbuh dan matang dari segi pembentukan dan struktur masa depannya. Melalui kajiannya beliau telah memberikan tumpuan kepada gelagat sekumpulan pelajar keusahawanan dalam membuat keputusan untuk memasuki bidang baru melalui "New venture Start-UP Decision Making Exercise" (NVSDME) berdasarkan teori keputusan gelagat kriteria pelbagai. Latihan ini diberikan kepada 47 orang pelajar baru keusahawanan di sebuah universiti, barat tengah Amerika. Analisis data dikumpulkan dengan mengendalikan ujian pada permulaan semester dan dipenghujung semester. Penganalisan menunjukkan kursus pengenalan keusahawanan boleh mempengaruhi para pelajar membuat keputusan simulasi berdasarkan inisiatif ke atas bidang baru. Pelajar-pelajar diberi peluang untuk membuat keputusan ke atas bidang baru secara simulasi pada awal kelas, NVSDME membekalkan mereka dengan rujukan tertentu mengikut topik yang dipelajari dalam sepanjang semester. Latihan itu juga boleh digunakan untuk membentuk sikap keusahawanan yang berpotensi bagi program latihan di luar universiti. Penemuan hasil kajian tersebut menunjukkan betapa pentingnya peranan kursus dalam mempengaruhi para pelajar membuat keputusan berdasarkan inisiatif ke atas bidang baru. Oleh itu, kepentingan pendidikan keusahawanan amat berguna bagi membentuk sikap pelajar-pelajar terhadap keusahawanan yang boleh dicontohi oleh institusi pengajian tinggi di Malaysia.

Bottorff (1989) dalam kajiannya menyentuh mengenai sekolah perniagaan di Amerika yang semakin meningkat bilangannya termasuk program kurikulum keusahawanan. Program tersebut berbeza daripada sekolah latihan perniagaan tradisional. Ia telah menekankan perkara-perkara berikut:

- (a) Situasi yang perlu diterokai oleh perniagaan kecil-kecilan dan perniagaan baru yang hendak dimulakan;
- (b) Khimat pelatih perniagaan yang bukan ahli akademik sebagai pensyarah dan penasihat; dan
- (c) Projek individu hasil daripada kreativiti pembelajaran peribadi.

Hasil kajian Bottorff menunjukkan pentingnya bidang keusahawanan ditekankan di institusi pengajian yang boleh dicontohi oleh institusi pengajian tinggi di Malaysia.

Terdapat perkembangan yang pesat terhadap pendidikan keusahawanan di universiti dalam tempoh 20 tahun yang lalu. Sesetengah institusi mula menawarkan program keusahawanan. Program ijazah sarjanamuda keusahawanan yang baru telah diselaraskan dengan program ijazah sarjana perniagaan berkaitan dengan perkara-perkara berikut:

- (a) Liputan topik-topik asas sejak dari permulaan;
- (b) Pengetahuan berkenaan keusahawanan ;

- (c) Latihan kemahiran dan komunikasi secara bertulis, lisan dan perbincangan empat mata;
- (d) Penekanan terhadap pemikiran kreatif dan sintesis ;
- (e) Pengelibatan 'authentic' dalam keusahawanan yang sebenar;
- (f) Program yang diwujudkan oleh pelajar;
- (g) Latihan mengenal pasti peluang-peluang yang dirangsangkan oleh teknologi; dan
- (h) Pendekatan terhadap model peranan keusahawanan.

Kajian ini telah memberi gambaran tentang perkembangan yang pesat terhadap pendidikan keusahawanan di universiti-universiti dalam tempoh 20 tahun yang lalu yang boleh dicontohi oleh institusi pengajian tinggi. Elemen program tersebut dengan jelas dapat membina kemahiran individu terhadap keusahawanan.

Menurut Haines (1988) kaedah pedagogi untuk mengajar keusahawanan telah diuji kepada sekumpulan 10 orang pelajar daripada sekolah perniagaan di Universiti Carleton, Ottawa, Ontario. Pelajar-pelajar tersebut bertanggungjawab untuk merancang perniagaan, memberikan nasihat dan membuat pemilihan tenaga kerja. Pada tahun 1976, bilangan pelajar yang mengikuti program tersebut telah bertambah seramai 12 orang. Pada waktu itu setiap kumpulan yang mengikuti program tersebut telah disusun dalam bentuk perkongsian mengikut undang-undang. Prestasi pelajar dinilai dari segi ramainya pelanggan yang datang dan keuntungan perniagaan yang diperolehi. Pelajar tersebut bertanggungjawab terhadap semua aspek perniagaan termasuk peningkatan kewangan, pemasaran dan operasi perancangan. Penilaian terhadap program dibuat dengan menjalankan kajian ke atas pelanggan pada tahun 1977 dan telah menemubual 31 daripada 151 orang pelanggan pada tahun 1978. Program tersebut telah memperlihatkan kejayaan. Walaubagaimanapun, pembelajaran secara penglibatan merupakan satu perkara yang menghalang kemajuan pelajar-pelajar dalam pelajarannya dan ahli fakulti menganggapnya sebagai suatu risiko yang perlu dipertimbangkan terhadap karier mereka. Hasil kajian ini boleh memberikan panduan kepada institusi pengajian dalam merangka program keusahawanan untuk pelajar-pelajar di institusi pengajian tinggi. Penglibatan pelajar dalam mendirikan dan menguruskan perniagaan boleh dicontohi oleh institusi pengajian tinggi di Malaysia.

Keusahawanan merupakan bidang akademik yang menunjukkan perkembangan yang baik. Permintaan terhadap pelajaran kursus keusahawanan meningkat dan sesetengah kursus adalah mempunyai perhubungan yang begitu tinggi (Vesper 1988).

Untuk mengenal pasti tingkat pelajaran di universiti dalam bidang keusahawanan dan perniagaan kecil-kecilan, data telah dikutip melalui kajian ke atas 100 orang pelajar sekolah perniagaan di seluruh Amerika. Didapati 76 maklumbalas telah diterima.

Kebanyakan responden mempunyai kaitan dengan program keusahawanan atau perniagaan kecil-kecilan dan kebanyakan program yang sedang berkembang berada di dalam sekolah bersaiz kecil dan sederhana. Maklumat tersebut menunjukkan program pendidikan keusahawanan adalah lebih kurang sama di seluruh negara pada peringkat pra graduan dan graduan. Penemuan yang menarik dalam kajian ini ialah program keusahawanan boleh dibangunkan di dalam sekolah kecil dan sederhana. Ini bermakna institusi pengajian tinggi di Malaysia mempunyai potensi untuk membangunkan keusahawanan di kalangan pelajar-pelajar agar mereka mempunyai minat dan sikap yang positif terhadap keusahawanan.

Menurut Sexton dan Upton (1987), kursus keusahawanan mewujudkan ciri-ciri personaliti yang unik ke atas pelajar keusahawanan. Kursus ini disusun sebagai kursus peringkat doktorat, penyediaan tugas dan sedikit bimbingan, sesi kelas orientasi perbincangan dan senarai pembacaan. Kursus ini ditawarkan sebagai asas ujian terhadap 40 orang pelajar kelas keusahawanan peringkat 'Senior'. Pada akhir semester pertama, penilaian dibuat ke atas setiap orang pelajar tersebut. Analisis kajian menunjukkan kursus tersebut memenuhi objektifnya terhadap situasi semasa dan hasilnya adalah diyakini. Kursus tersebut telah membenarkan pelajar menggunakan peluang yang ada untuk melatih keupayaan individu yang merupakan suatu pendekatan yang disukai oleh pelajar. Akhir kajian menunjukkan para pelajar berminat untuk belajar sambil membuat (learn by doing) dan merasakan kursus pendekatan telah menambahkan keyakinan pada diri mereka. Penemuan dalam kajian ini menunjukkan kepentingan pendidikan keusahawanan melalui kursus pendekatan keusahawanan dapat melahirkan pelajar yang mempunyai personaliti yang unik, melatih keupayaan individu dan menambah keyakinan pelajar. Oleh itu, kepentingan pembangunan keusahawanan di kalangan pelajar di institusi pengajian tinggi perlu melihat kajian ini dalam membentuk sikap keusahawanan.

Kebanyakan pelajar ingin mengentahui bagaimana untuk menjadi seorang usahawan yang berjaya. Kursus keusahawanan tidak sepatutnya menjadi kursus pengurusan perniagaan kecil, ia sepatutnya menekankan tentang bagaimana untuk memulakan suatu perniagaan baru (Winer dan Myers 1986). Tenaga pengajar tidak boleh mengajar tentang bagaimana untuk berjaya dalam perniagaan tetapi boleh membantu dari segi aspek-aspek berikut:

- (a) Menyediakan rancangan perniagaan;
- (b) Membiasakan pelajar dengan keusahawanan;
- (c) Membentuk keupayaan pelajar untuk membincangkan tentang perniagaan (enterprise); dan
- (d) Membolehkan pelajar menimba pengalaman sebagai usahawan.

Kajian tersebut telah merumuskan mengenai peranan yang harus dimainkan oleh tenaga pengajar di dalam merangsang keusahawanan di kalangan pelajar. Tenaga pengajar adalah sebagai pembimbing ke arah menunjukkan jalan mengenai keusahawanan dan

bukannya sebagai penentu kejayaan keusahawanan pelajar. Institusi pengajian tinggi di Malaysia wajar melihat peranan yang dimainkan oleh tenaga pengajar dalam menjayakan program keusahawanan di institusi pengajian tinggi sesuai dengan kajian yang dijalankan oleh Winer dan Myers (1986).

Menurut Kannan (1992) kepentingan latihan motivasi keusahawanan yang dijalankan di Institusi Latihan Keusahawanan (SIET) di Hyderabad mempunyai objektif seperti berikut:

- (a) Untuk meningkatkan semangat keusahawanan dan memperbaiki kemahiran keusahawanan;
- (b) Menyediakan skop untuk pembangunan diri dengan menumpukan perhatian ke atas diri dan perubahan motivasi pengarah diri; dan
- (c) Mengembangkan penerusan tajuk utama yang membolehkan peserta merintis/memulakan dan mengawal perubahan penting terhadap pertumbuhan ekonomi yang pantas.

Objektif yang kedua yang dinyatakan oleh Kannan mempunyai pengertian yang tersendiri terhadap kepentingan pendidikan keusahawanan yang boleh digunakan di institusi pengajian tinggi untuk menyediakan skop bagi pembangunan diri dengan menumpukan perhatian ke atas diri dan perubahan motivasi 'self-directed'. Program pembangunan keusahawanan yang telah diperkenalkan di SIET pada tahun 1970, juga telah melatih jurutera-jurutera muda yang tidak mempunyai pekerjaan dan pengalaman kerja untuk menjadi seorang usahawan. Pengalaman yang diperolehi oleh SIET dalam menjayakan program keusahawanan di kalangan pelajar mereka boleh dicontohi oleh institusi-institusi di Malaysia. Pelajar institusi pengajian tinggi yang mempunyai latar belakang pendidikan dalam kejuruteraan boleh menceburkan diri dalam bidang keusahawanan.

Kannan (1992) menjelaskan pergerakan keusahawanan yang sangat berkesan dalam sesebuah negara adalah bergantung kepada kebolehan kita berikhtiar dan merekabentuk program jangka panjang yang berkesan. Sesetengah program keusahawanan boleh berbentuk formal dan tidak formal. Keusahawanan sebagai program yang formal boleh dicuba menerusi perpaduan dengan program pendidikan umum universiti, kolej dan institusi teknikal. Tidak dapat dinafikan bahawa mendidik atau melatih individu sama ada untuk menjadi usahawan sebenar atau yang berpotensi adalah satu permulaan yang penting.

Parameswaran (1992) menyatakan sistem pendidikan sekarang kemungkinan telah mengalami banyak kesilapan seperti persediaan yang tidak mencukupi dan penilaian yang tidak tepat. Kesannya boleh mewujudkan bahaya kerana kekurangan penekanan ke atas pembangunan ciri-ciri keusahawanan, kesedaran inovasi, pembangunan motivasi dan sebagainya. Jelas beliau sistem pendidikan yang ada hanya mengeluarkan jurutera, doktor dan ahli ekonomi yang lemah. Pada masa yang sama menjadikan kerosakan yang lebih besar dengan mengeluarkan individu yang suka bergantung, sombong dan penakut. Jika

individu seperti ini yang akan dikeluarkan oleh sistem pendidikan, kejayaan program keusahawanan jangka pendek tidak akan tercapai. Oleh sebab itu, pergerakan keusahawanan jangka panjang nampaknya terletak kepada pengendalian menerusi proses keusahawanan. Beliau menambah objektif pendidikan keusahawanan di kalangan jenerasi muda ialah untuk mewujudkan penghargaan yang bermakna di kalangan mereka mengenai kualiti keusahawanan yang mana kemudiannya boleh membantu membangunkan diri mereka sebagai seorang usahawan. Penekanan haruslah mewujudkan suatu persekitaran atau suasana kesedaran inovasi, ketulinan, kreativiti dan satu desakan untuk kecemerlangan. Parameswaran menjelaskan program pendidikan adalah satu perkara yang komprehensif, perancangan dan pelaksanaan yang cekap serta imaginatif. Beliau tidak mencadangkan supaya pelajar-pelajar sekolah, kolej dan institusi sepatutnya diberikan dua waktu seminggu dalam mata pelajaran keusahawanan. Sebaliknya, beliau mencadangkan program keusahawanan jika dilaksanakan di institusi pengajian dan disekolah sepatutnya memberikan penekanan ke atas sikap dan perubahan nilai, bukan hanya untuk mendapatkan kemahiran dan maklumat. Menerusi bahan perpustakaan, latihan 'role-play', permainan perniagaan dan proses percubaan yang lain, mungkin boleh membawa satu perubahan terhadap pembentukan sikap keusahawanan pelajar.

Menurut Pascual (1990) kepentingan pengajian keusahawanan di maktab dan di institusi pengajian adalah untuk menanam benih keusahawanan dan pemikiran terhadap perniagaan kecil di kalangan pelajar tersebut. Beliau menyatakan perkara ini dalam persidangan di Langkawi mengenai strategi pembangunan keusahawanan untuk peringkat pendidikan kolej. Projek pendidikan keusahawanan itu berharap dapat memberikan kesedaran terhadap pelajar mengenai kemungkinan menjadikan bidang usahawan sebagai suatu pekerjaan dan pilihan kerjaya mereka. Oleh sebab itu, sekolah dan maktab telah menawarkan kursus-kursus dalam pembangunan keusahawanan yang akan menjadi sebahagian daripada kurikulum pelajar. Institusi-institusi pengajian tinggi di Malaysia boleh melihat perkembangan ini sebagai satu contoh yang boleh diikuti dalam menawarkan kursus-kursus keusahawanan di semua jurusan di institusi pengajian tinggi.

Dalam tahun kebelakangan ini bidang keusahawanan telah berkembang dan mengambil tempat dalam kurikulum di universiti dan kolej. Bidang keusahawanan telah diberikan penekanan. Berhubung dengan model kurikulum keusahawanan di peringkat ijazah, kursus-kursus yang dicadangkan termasuklah kreativiti, inovasi dan pembangunan keluaran, isu-isu yang berkaitan dengan undang-undang keusahawanan dan pengurusan perniagaan kecil (Benson 1993). Beliau menjelaskan pendidikan keusahawanan yang optima memerlukan pendedahan untuk mendapatkan pengalaman dalam dunia keusahawanan. Keputusan akhir kajian beliau mendapati ramai pelajar yang menamatkan pelajaran dari kolej dengan pengalaman perniagaan ingin memulakan perniagaan mereka sebelum tamat pengajian.

Solomon dan Fernald (1991) dalam hasil kajian mereka ke atas pembangunan perancangan kursus akademik, seminar dan bengkel dalam pengurusan perniagaan kecil dan keusahawanan di Amerika Syarikat, mendapati terdapat banyak bilangan kolej dan universiti telah mula menawarkan kursus dan program dalam pengurusan perniagaan kecil dan keusahawanan. Beliau menjelaskan bidang pengurusan perniagaan kecil dan

pengajian keusahawanan sedang berkembang dan menunjukkan tanda pertumbuhan untuk dekad yang akan datang. Perkara yang menarik dalam kajian ini ialah kepentingan pengajian keusahawanan dapat dibangunkan dengan memberikan penekanan terhadap sikap pelajar sesuai dengan keperluan dan kehendak semasa negara serta masa depan keusahawanan yang menjanjikan pelbagai faedah yang boleh diperolehi daripada mengusahakan sesuatu perniagaan.

Berdasarkan kepada hujah-hujah yang telah dibentangkan menurut kajian-kajian yang telah diketengahkan oleh para-pada penyelidik mengenai keusahawanan, sistem pendidikan di institusi pengajian tinggi di Malaysia harus melihat perkara-perkara positif terhadap hasil kajian tersebut yang boleh dijadikan panduan dalam merangka dasar pengajian keusahawanan. Keusahawanan sebagaimana yang dinyatakan oleh Parameswaran (1992) melibatkan suatu pendekatan individu, suatu pendekatan sosial dan suatu pendekatan kumpulan. Pendekatan individu melibatkan secara langsung penyatuan pendidikan keusahawanan dengan proses pendidikan umum keusahawanan menerusi percubaan yang dirancang dengan baik. Pendekatan sosial melibatkan kempen merangsang yang berkesan bagi mewujudkan suatu persekitaran yang menghargai dan menilai fahaman keusahawanan. Pendekatan penglibatan kumpulan pula, menyediakan pentingnya sokongan dan latihan kepada kumpulan usahawan yang wujud. Ketiga-tiga pendekatan ini mungkin berjalan selari tetapi dalam keadaan tertentu ketiga-tiga kaedah ini boleh disepadukan dalam perancangan yang baik untuk pendidikan dan pengajian keusahawanan.

Hasil kajian Charney dan Libecap (2000) mengenai kesan program pembangunan keusahawanan yang dilaksanakan oleh institusi pengajian tinggi mendapati bahawa pembangunan keusahawanan telah berjaya menarik sumbangan kewangan yang besar daripada sektor swasta, menghasilkan individu yang serba boleh, meningkatkan bilangan pembentukan usaha teroka baru, meningkatkan kemungkinan seseorang itu bekerja sendiri, kemampuan pekerja menghasilkan pertumbuhan jualan, menghasilkan pemimpin perniagaan dan pemimpin industri yang berjaya, meningkatkan kemampuan siswazah mencipta kekayaan, menghasilkan juara inovasi dan menghasilkan peluang yang lebih besar dalam arus pembangunan teknologi.

Program keusahawanan juga dapat membantu melahirkan individu yang berjaya kerana ia merupakan ciri positif yang dimiliki oleh individu yang berjaya. Di antara ciri-ciri positif yang dipunyai oleh usahawan ialah tahap motivasi pencapaian yang tinggi, berkeyakinan diri, tabah dan berkebolehan bekerja dalam keadaan yang tidak menentu (Brockhaus 1982). Individu yang mempunyai ciri-ciri keusahawanan mempunyai daya tahan dan daya saing yang tinggi. Individu yang mempunyai ciri-ciri ini tidak akan menganggur kerana beliau sentiasa berusaha mencari dan merebut peluang yang ada walaupun dalam keadaan kemelesetan ekonomi.

4.0 Kesimpulan

Pembangunan keusahawanan di institusi-institusi pengajian tinggi di Malaysia mempunyai asas-asas yang boleh dimajukan agar dapat memantapkan kurikulum keusahawanan dan seterusnya dapat disesuaikan dengan kurikulum yang lain yang terdapat di institusi pengajian tinggi di Malaysia supaya dapat menghasilkan perubahan sikap yang positif terhadap keusahawanan di kalangan pelajar-pelajar institusi pengajian tinggi di Malaysia. Bidang keusahawanan ternyata telah menunjukkan kepentingannya dalam kontek menyediakan diri pelajar sebagai seorang yang mempunyai kreativiti, inovasi, keperluan pencapaian yang tinggi, berani mengambil risiko bagi tujuan perniagaan dan mempunyai lokus kawalan dalaman yang tinggi. Sesungguhnya, proses membentuk sikap keusahawanan di kalangan pelajar adalah satu proses jangka panjang yang perlu diberi perhatian serius dan penekanan bagi mewujudkan perubahan sikap yang positif terhadap bidang keusahawanan sebagai suatu pilihan kerjaya yang dipandang tinggi. Melalui proses pendidikan, seseorang akan mengalami nilai tambah peribadi iaitu mendapat pengetahuan dan membentuk sikap seseorang. Oleh itu, pendidikan keusahawanan amat penting dibangunkan di institusi pengajian tinggi di Malaysia bagi melahirkan pelajar yang mempunyai sikap positif terhadap bidang keusahawanan.

Rujukan:

- Abd. Aziz, Y. 2003. Prinsip Keusahawanan. Petaling Jaya: Prentice Hall.
- Abu Bakar et al. 2003. Keusahawanan : UUM, Sintok :PACE.
- Anderson, A.L.1984. "Entrepreneurs, risk, reward, small business, attitudes, trends", *Journal of National Underwriter (Life/Health)*, Vol.88, November, 1984.
- Ashmore, M.C. & Pritz, S.G.1983. "Program for acquiring competence in entrepreneurship", no.240 AA, *Center On Education and Training For Employment*, The Ohio State University.
- Brockhaus, R.H.1982. The psychology of entrepreneur. In C.A. Kent,et al. (eds.) *Encyclopedia of entrepreneurship*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Bottroff, D. 1989. "The Entrepreneur nature or nurture?", *New England Business*, Vol. 11. No.5.m.s.14-18.
- Charney, A. & Libecap, G.D.2000. Impact of entrepreneurship education. Kansas City, Missouri: Kauffman Center For Entrepreneurial Leadership.
- Clark, B.W et al. 1984. Do courses in entrepreneurship aid in new venture creation, *Journal of Small Business Management*, Vol.22, m.s. 10-15.
- Clouse, V.G.H. 1990. "A controlled experiment relating entrepreneurial education to students, start-up decisions", *Journal of Small Business Management*, Vol.28, no.2, m.s.45-53.
- Gibb. A.A. (1987). Enterprise culture: Its meaning and implications for education and training. *Journal of European Industrial Training*, 11(2).
- Haines, G.H.Jr.1988. "The Ombudsman, teaching entrepreneurship", *Interfaces*, Vol.18, No.5, m.s.23-30.
- Hisrich, R.D. & Peters, M.P. 1998. *Entrepreneurship*, (4th ed.) US:Irwin McGraw Hill.
- Ivancevich, J.M.1991. "A traditional faculty member's perspective on entrepreneurship, *Journal of Business Venturing*, Vol.6,No.1.m.s.1-7.
- Kannan, I.G.1992. Training for Entrepreneurship Development, Yousufguda, Hyderabad, India, Small Industry Extension Training Institute.

- Mohd Salleh Hj. Din & Gibb, A.A. (1990). Universities, small business and entrepreneurship education: Towards a holistic approach. *Small Enterprise Development: An International Journal*, 1(4).
- Mohd Salleh Hj. Din. 1992. The Development Entrepreneurship and Enterprise in Higher Education in Malaysia, PhD. Thesis, University of Durham.
- Nawawi Hj. Mohd Jan. 1988. "Siswazah dan Keusahawanan", *Sasaran*, Januari-Jun, halaman 52.
- Parameswaran, E.G. 1992. Educating for Entrepreneurship, Small Industry Extension Training Institute, Yousufguda, Hyderabad, India.
- Pascual, C.R.1990. "Strategy for The Development of A Country's SME, The Entrepreneurship Development For Collegiate Educational Level", International Conference On Small and Medium Scale Enterprise, Pulau Langkawi, 28-30 May.
- Plascha, G.R. & Welsch, H.P.1990. "Curriculum designs and strategies", *Journal of Entrepreneurship, Theory and Practice*, Col.14, no.3, m.s.55-71.
- Robinson, P. & Haynes, M. 1991. "Entrepreneurship education in America's major universities", *Journal of Entrepreneurship Theory and Practice*, Vol.15, No.3, m.s.41-52.
- Schwalb, M.M.Grosse, R.S. & Romero, E. 1988. "Developing entrepreneurs in developing countries, The PEO programme in Peru", *Journal of Management Development*, Vol.7, No.14, m.s.31-40.
- Sexton, D.L. & Upton, N.B. 1987. « Evaluation of an innovative approach to teaching entrepreneurship, *Journal of Small Business Management*, Vol.25, No.2, m.s.35-43.
- Sharma, S.V.S.1992. Developing Entrepreneurship Issues and Problems, Yousufguda, Hyderabad, India, Small Industry Extension Training Institute.
- Solomon, G.T. & Fernald, L.W.Jr.1991. "Trends in small business management and entrepreneurship education in the United States", *Journal of Entrepreneurship Theory and Practice*, Vol.15, No.3, m.s.25-39.
- Vesper, K.H. & McMullan, W.E.1988. "Entrepreneurship, today courses, tomorrow dcgrec?", *Journal of Entrepreneurship, Theory and Practice*, Vol.13, No.1.m.s.8-10.
- Vesper, K.H.1987. "Entrepreneurial academics-How can we tell when the field is getting somewhere?", *Journal of Small Business Management*, Vol.25.No.2, m.s.1-7.
- Winer, L. & Myers, M.1986. "Many students seek the skill successful entrepreneurs need/students need the truth about entrepreneurship", *Marketing News*, Vol.20. No.15, m.s.30-32.